

POSTANOWIENIE

17 września 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

na posiedzeniu niejawnym 17 września 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa D. S. i I. S.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie, ewentualnie o ustalenie lub zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 12 stycznia 2023 r., I ACa 107/22,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 10 listopada 2021 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie w punkcie pierwszym (I) oddalił powództwo o ustalenie, że bliżej oznaczona umowa kredytu na cele mieszkaniowe z dnia 5 czerwca 2008 r. zawarta między powodami a poprzednikiem prawnym pozwanego Banku jest nieważna, w punkcie drugim (II) ustalił, że umowa ta zawiera bliżej oznaczone postanowienia niedozwolone, które nie wiążą powodów, w punkcie trzecim (III) zasądził od pozwanego Banku na rzecz powodów kwotę 103.020,33 zł wraz z bliżej oznaczonymi ustawowymi odsetkami za opóźnienie, w punkcie czwartym (IV) oddalił w pozostałym zakresie powództwo o ustalenie, że umowa zawiera niedozwolone postanowienia, w punkcie piątym (V) oddalił w pozostałym zakresie powództwo o zapłatę, a w punkcie szóstym (VI) rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Wyrokiem z dnia 12 stycznia 2023 r., po rozpoznaniu sprawy w następstwie apelacji obu stron, Sąd Apelacyjny w Białymstoku w punkcie pierwszym (I) zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że: ustalił, iż sporna umowa jest nieważna (punkt I a), uchylił punkty II, III, IV i V (punkt I b) i zmienił rozstrzygnięcie co do kosztów (punkt I c), w punkcie drugim (II) oddalił apelację pozwanego, a w punkcie trzecim (III) orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, pozwany wskazał przyczyny kasacyjne określone w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 3 k.p.c. Jego zdaniem w sprawie wystąpiły istotne zagadnienia prawne i wątpliwości wyrażające się w następujących pytaniach:

1) czy wykorzystanie kwoty wypłaconej na podstawie umowy kredytu na cele powiązane z działalnością gospodarczą kredytobiorcy, w szczególności na sfinansowanie zakupu nieruchomości, która następnie oznaczana jest jako siedziba prowadzenia działalności gospodarczej przez kredytobiorcę, eliminuje możliwość uznania kredytobiorcy w stosunku prawnym wynikającym z umowy kredytu za konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c. i eliminuje możliwość objęcia go ochroną na podstawie przepisów chroniących konsumentów, w szczególności art. 385¹ k.c.? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 i 2 w związku z art. 22¹ k.c.);

2) jeżeli stronie powodowej przysługuje dalej idące roszczenie o zapłatę, wynikające ze stosunku prawnego w postaci rzekomo nieważnej umowy kredytu indeksowanego (waloryzowanego) kursem waluty obcej, to strona powodowa nie posiada interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy, ponieważ wydanie wyroku ustalającego nieważność umowy nie powoduje definitywnego zakończenia sporu między stronami? (wątpliwość prawna dotycząca art. 189 k.p.c.);

3) czy dopuszczalne jest wyeliminowanie charakteru niedozwolonego w rozumieniu art. 385¹ k.c. (abuzywność) postanowień umowy kredytu dotyczących indeksacji (waloryzacji) do kursu waluty obcej, odsyłających do Tabeli Kursów banku-kredytodawcy, poprzez zastąpienie lub uzupełnienie ich, wskutek zawarcia aneksu do umowy, postanowieniami pozbawionymi abuzywnego charakteru, dającymi możliwość korzystania przez kredytobiorcę z dowolnie wybranego kursu,

poprzez samodzielne nabywanie waluty obcej na poczet spłaty kredytu? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13);

4) czy w przypadku, gdy proces poinformowania konsumenta o ryzykach, wynikających z wprowadzenia do umowy kredytu klauzul przewidujących indeksację (waloryzację) kursem waluty obcej, polegał na przedstawieniu konsumentowi szczegółowej informacji o ryzyku kursowym związanym z zaciągnięciem kredytu (było to stałym elementem procedury Banku), a konsument potwierdził przekazanie informacji w zakresie ryzyka kursowego oraz zaakceptowania zasad funkcjonowania kredytu indeksowanego składając oświadczenie zawarte w umowie, to czy klauzule obciążające konsumenta ryzykiem kursowym mają charakter jednoznaczny i nie stanowią postanowień niedozwolonych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 k.c.);

5) czy norma zawarta w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, zawierająca odesłanie do kursu określonego w tabeli kursowej publikowanej przez bank, podlega kontroli z punktu widzenia przesłanek abuzywności, czy też kontrola taka jest wyłączona na mocy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 z uwagi na fakt, że publikowanie kursów walutowych przez banki oparte jest na ustawowej podstawie prawnej, tj. art. 111 ust. 1 pkt 4 ustawy Prawo bankowe?;

6) czy określenie niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 i 2 k.c. dotyczy określonych przez strony umowy norm postępowania, czy też, przeciwnie, wyodrębnionych redakcyjnie fragmentów tekstu umowy (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 k.c.), oraz czy dopuszczalne jest wyeliminowanie z umowy całości kwestionowanych jednostek redakcyjnych w sytuacji, gdy stwierdzono abuzywność wyłącznie w odniesieniu do części zawartych tam norm?;

7) czy norma zawarta w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, regulująca odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (tzw. klauzula spreadu), stanowi normę regulującą główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. oraz czy norma ta należy do

essentialia negotii umowy kredytu? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 k.c.);

8) czy stwierdzenie przez Sąd niezwiązania konsumenta normą, zawartą w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, regulującą odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (kursu kupna i sprzedaży, tzw. klauzula spreadu), skutkuje również niezwiązaniem konsumenta normą, zgodnie z którą wartość wzajemnych świadczeń uzależniona jest od kursu waluty obcej (tzw. klauzula ryzyka) oraz czy niezwiązanie konsumenta klauzulą ryzyka skutkuje upadkiem umowy?

9) czy jest zgodna z zasadami proporcjonalności, równości i pewności prawa, wynikającymi z Konstytucji oraz przepisów prawa unijnego, jak również z celami dyrektywy 93/13 oraz z celami art. 385¹ § 2 k.c., wykładnia polegająca na twierdzeniu, że niezwiązanie stron klauzulą spreadu, ma rzekomo skutkować niezwiązaniem również klauzulą ryzyka, co ma prowadzić do przekształcenia umowy z mocą wsteczną w kredyt złotowy, ale oprocentowany w oparciu o parametr ekonomiczny właściwy wyłącznie dla waluty indeksacji (waloryzacji), co z kolei mogłoby prowadzić do stwierdzenia nieważności całej umowy? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 7 ust. 1 i art. 8b ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 353¹ k.c. w związku z art. 2, art. 31 ust. 3 i art. 32 ust. 1 Konstytucji);

10) czy stwierdzenie przez Sąd niezwiązania konsumenta normą, zawartą w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, regulującą odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (kursu kupna i sprzedaży, tzw. klauzula spreadu), przy jednoczesnym stwierdzeniu, że konsument jest związany normą, zgodnie z którą wartość wzajemnych świadczeń uzależniona jest od kursu waluty obcej (tzw. klauzula ryzyka), skutkuje koniecznością dokonania wykładni postanowień umowy z pominięciem klauzuli spreadu, natomiast z wykorzystaniem przepisów dyspozytywnych w brzmieniu aktualnym na dzień zamknięcia rozprawy, w szczególności art. 358 § 2 k.c. lub art. 24 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim, oraz stwierdzeniem, że umowa podlega wykonaniu, z wykorzystaniem do przeliczeń

kursu średniego waluty indeksacji publikowanego przez Narodowy Bank Polski, aktualnego na dzień danej operacji finansowej?";

11) czy dokonując oceny w przedmiocie skutków abuzywności, sąd powinien wziąć pod uwagę brzmienie przepisów prawa materialnego na dzień zamknięcia rozprawy, czy też na dzień zawarcia Umowy, mając na względzie cel przepisów regulujących skutki abuzywności oraz przepisów dyspozytywnych umożliwiających dokonanie wykładni w tym zakresie (wątpliwość prawna dotycząca art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 385¹ § 2 i z art. 3 k.c. oraz z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13)?;

12) czy art. 358 § 2 k.c. stanowi przepis dyspozytywny, który umożliwia dokonanie wykładni umowy kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do waluty obcej, pozwalającej na jej wykonanie, po stwierdzeniu nieważności normy, zawartej w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, regulującej odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (tzw. klauzula *spreadu*)? (wątpliwość prawna dotycząca art. 358 § 2 w związku z art. 385¹ § 2 k.c.)?;

13) czy art. 24 ust. 3 ustawy o NBP stanowi przepis dyspozytywny, który umożliwia dokonanie wykładni umowy kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do waluty obcej, pozwalającej na jej wykonanie, po stwierdzeniu nieważności normy zawartej w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, regulującej odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (tzw. klauzula *spreadu*) (wątpliwość prawna dotycząca art. 24 ust. 3 ustawy o NBP w związku z art. 385¹ § 2 k.c.)?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących

rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa. Wyłączną podstawą oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są wskazane w niej przyczyny kasacyjne wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, skarżący, który jako uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał przyczynę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., powinien odpowiednio sformułować zagadnienie prawne, wskazać przepisy prawa, na których tle zagadnienie się wyłoniło oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą możliwość rozbieżnych ocen prawnych oraz świadczącą o istotności tego zagadnienia (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11; z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.; z 9 kwietnia 2015 r., V CSK 547/14, niepubl.). Zagadnienie jest istotne, jeżeli jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla ukierunkowania praktyki sądowej i rozstrzygnięcia sprawy, w której zagadnienie powstało (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2012 r., II CSK 180/12, niepubl. oraz z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.), wywołuje poważne wątpliwości, a zarazem nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, niepubl.).

Powołanie się zaś na przyczynę kasacyjną przewidzianą w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania przez stronę skarżącą, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub, że istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni, podania, w drodze stosownego jurydycznego wywodu, na czym owe wątpliwości polegają, a także że mają one poważny oraz rzeczywisty charakter i ich rozstrzygnięcie wiąże się z rozpatrywaną sprawą i jest istotne z

punktu widzenia wyniku postępowania oraz publicznoprawnych funkcji skargi kasacyjnej. Jeżeli podstawą wniosku w tym zakresie jest twierdzenie o występujących w orzecznictwie sądowym rozbieżnościach wynikających z dokonywania przez sądy różnej wykładni przepisu, konieczne jest wskazanie rozbieżnych orzeczeń, dokonanie ich analizy i wykazanie, że rozbieżność wynika z różnej wykładni przepisu (por.m.in. postanowienia z 15 października 2002 r., II CZ 102/02, niepubl.; z 28 marca 2007 r., II CSK 84/07, niepubl.; z 8 lipca 2008 r. I CSK 111/08, niepubl.; z 20 listopada 2015 r., III CSK 269/15, niepubl.; z 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, niepubl.; z 3 sierpnia 2017 r., IV CSK 85/17, niepubl.; z 7 grudnia 2017 r., I CSK 499/17, niepubl.; z 26 kwietnia 2018 r., IV CSK 571/17, niepubl.).

Zagadnienia i wątpliwości prawne sformułowane przez pozwanego nie czynią zadość wskazanym wymaganiom.

Przed wszystkim skarżący pomija, że *in casu* Sąd odwoławczy, uznając za abuzywną klauzulę odsyłającą do tabeli kursowej Banku, w istocie zakwestionował także klauzule kreujące ryzyko walutowe. Zwrócił bowiem uwagę, że klauzule te określają główny przedmiot umowy, co nie wyłącza możliwości ich oceny pod kątem abuzywności, gdyż nie były one transparentne, skoro powodowie nie zostali należycie poinformowani o ryzyku kursowym. W tym kontekście wskazał w szczególności, że pozwany, wbrew ciążącemu na nim ciężarowi dowodu, nie udowodnił, iż przedstawiciele jego poprzednika prawnego uświadomili powodów, wyrażnie i z należytą powagą oraz w oparciu o przedstawione im wyliczenia, że: deprecjacja waluty krajowej jest trudna do oszacowania w perspektywie długookresowej; nie można wykluczyć gwałtownego i drastycznego wzrostu kursu CHF (nawet o kilkadziesiąt procent); co mogłoby, przy uwzględnieniu konkretnej sytuacji kredytobiorców, pociągać bardzo uciążliwe konsekwencje, włącznie z niemożnością spłaty zobowiązań kredytowych i utratą, obciążonej hipoteką, skredytowanej. W konsekwencji Sąd zaaprobował ocenę, że spełniły się przesłanki uznania omawianych postanowień umownych za niedozwolone (por. s. 16-18 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Jest to zgodne z aktualnym orzecznictwem, które piętnuje obciążenie kredytobiorców nieograniczonym ryzykiem walutowym (por. zwłaszcza wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23 oraz z dnia 29 listopada 2023 r., II

CSKP 1753/22; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 99-103, teza).

Z kolei wątpliwości dotyczącej wykładni art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 385¹ k.c. § 2 i z art. 3 k.c. oraz z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 nie można uznać za poważną, gdyż nie powinno budzić wątpliwości, że czym innym jest obowiązek uwzględniania stanu prawnego obowiązującego w chwili zamknięcia rozprawy, a czym innym stosowanie obowiązujących wówczas norm (w tym art. 358 § 2 k.c.), do zdarzeń prawnych (w tym umów) powstałych zanim te normy weszły w życie (jest to kwestia stosowania tzw. prawa międzyczasowego).

Poważnego charakteru nie ma też zagadnienie dotyczące znaczenia art. 111 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665 ze zm.; dalej - "Prawo bankowe") oraz art. 24 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (w dacie zawarcia umowy tekst jedn. Dz. U. z 2005 r., Nr 1, poz. 2), gdyż jest jasne, że nie są to przepisy dyspozytywne, które mają kształtować treść stosunku umowy kredytu, a w szczególności determinować kształt mechanizmu waloryzacyjnego w zakresie kursu walutowego miarodajnego dla przeliczeń, co dopiero pozwalałoby odwołać się do domniemania, że ów kształt był wynikiem należytego wyważenia ogółu praw i obowiązków stron przez ustawodawcę i wyłączałoby kontrolę abuzywności zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl. i z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl.; por. też motyw 13 dyrektywy 93/13 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 21 marca 2013 r., w sprawie C-92/11, RWE Vertrieb AG przeciwko Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen e.V., pkt 26 i n.).

Pozostałe zagadnienia i wątpliwości zostały już wystarczająco wyjaśnione w orzecznictwie Sądu Najwyższego uwzględniającym judykaturę Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, że tzw. kredyt podwójnego przeznaczenia (służącym celom związanym z działalnością

i celom konsumenckim) można uznać za konsumencki wtedy, gdy konsumencka część ma charakter dominujący czy też zdecydowanie dominujący (cel gospodarczy jest marginalny; por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, OSNC-ZD 2022, z. D, poz. 50 i z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 914/22, niepubl.). Z poczynionych zaś w sprawie i wiążących w postępowaniu kasacyjnym (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) ustaleń faktycznych wynika, że powodowie zawarli umowę w celu nabycia domu, który miał im służyć, i do chwili obecnej służy, do zaspokajania wraz z pozostałymi członkami rodziny potrzeb gospodarstwa domowego. W tej sytuacji okoliczność, że w skredytowany obiekcie powód zarejestrował się jako przedsiębiorca (czyniąc zadość administracyjnemu obowiązkowi wskazani siedziby) i dorywczo, bez wyodrębnienia pomieszczeń dedykowanych do wykonywania wolnego zawodu, podejmował się projektowania budowlanego – co stanowiło uboczne źródło dochodu względem stosunku pracy i wymagało jedynie korzystania z laptopa - może mieć marginalne znaczenie z punktu widzenia celu umowy kredytu. Zwłaszcza, że sporna umowa była umową o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych, a wydatki na nabycie skredytowanego budynku, pochodzące także z własnych zasobów powodów, nie zostały zaliczone w poczet kosztów działalności gospodarczej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi już także wątpliwości, że dopuszczalne jest wystąpienie z żądaniem ustalenia nieistnienia stosunku kredytu ze względu na nieważność umowy kredytu, nawet jeżeli stronie przysługuje roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie tej umowy (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, niepubl., z dnia 20 czerwca 2022 r., II CSKP 701/22, niepubl. i z dnia 6 czerwca 2024 r., II CSKP 1166/22, niepubl.; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 77, gdzie wskazano, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z zasadą skuteczności stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z ich wykładnią dokonaną w orzecznictwie, które w celu uwzględnienia wytoczonego przez konsumenta powództwa zmierzającego do stwierdzenia bezskuteczności nieuczciwego warunku w umowie zawartej z przedsiębiorcą wymagają dowodu na istnienie interesu prawnego, w sytuacji gdy uznaje się, że taki interes nie istnieje, jeżeli konsumentowi przysługuje powództwo

o zwrot nienależnego świadczenia, lub gdy może on powołać się na tę bezskuteczność w ramach obrony przed powództwem wzajemnym w przedmiocie wyegzekwowania wykonania zobowiązania wytoczonym przeciwko niemu przez tego przedsiębiorcę na podstawie tego warunku.).

Wyjaśniono też już, jakie przesłanki muszą być spełnione, aby uznać, że przez zmianę umowy (zawarcie aneksu) doszło do uchylenia konsekwencji abuzywności zastrzeżonych w niej klauzul. W szczególności, że może to nastąpić tylko wówczas, gdy konsument zrezygnował z wyciągania konsekwencji z tej abuzywności i swobodnie, co zakłada, iż wiedział on o niedozwolonym charakterze klauzul i związanych z tym konsekwencjach (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23 i tam przywoływane orzecznictwo). Wyjaśniono również, że samo zapewnienie konsumentowi-kredytobiorcy możliwości spłaty rat kredytu w walucie obcej (walucie indeksacji) nie uchyla abuzywności postanowienia dotyczącego spłaty rat kredytu w walucie krajowej, w wysokości zależnej od kursu waluty obcej określanego swobodnie przez bank (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, mBank (Polski rejestr klauzul niedozwolonych), pkt 52-57, gdzie wskazano m.in., że włączenie do umowy zawartej z konsumentem dwóch alternatywnych warunków dotyczących wykonania tego samego obowiązku ciążącego na konsumentach, z których jeden jest nieuczciwy, a drugi zgodny z prawem, pozwala danemu przedsiębiorcy na spekulowanie, że poprzez brak informacji, nieuwagę lub niezrozumienie konsument wykona dane zobowiązanie zgodnie z warunkiem, który powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta).

Również wątpliwości dotyczące oceny klauzul indeksacyjnych czy spreadowych (czy określają główne świadczenia stron, czy podlegają kontroli pod kątem abuzywności, czy mogą być zastąpione innymi unormowaniami, w tym wynikającym z art. 358 § 2 k.c. albo z art. 24 ust. 3 ustawy o NBP, czy przyjęcie, że ich abuzywność powoduje upadek umowy, jest nieproporcjonalne, czy niezwiązanie klauzulą spreadu pociąga za sobą również niezwiązaniem konsumenta klauzulą

ryzyka walutowego) nie uwzględniają wystarczająco dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego, biorącego pod uwagę judykaturę Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w którym wyjaśniono już, że zamieszczone w umowie kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej klauzule ryzyka walutowego (rozumianego jako ryzyko zmiany kursu waluty w trakcie obowiązywania umowy) oraz klauzule kursowe (rozumiane jako wynikające z umowy uprawnienie do ustalania kursu przeliczeniowego waluty z odwołaniem się do tabel kursowych banku) określają główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z dnia 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl. oraz z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i tam przywoływane orzecznictwo krajowe i unijne; por. też co do klauzuli ryzyka kursowego wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 56). Nie budzi też wątpliwości, że klauzule indeksacyjne mogą być kontrolowane pod kątem abuzywności, przy czym jednolicie uznaje się, iż określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14 (OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n., z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl. i z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, niepubl.). Silne oparcie w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego, uwzględniającym także zasadę proporcjonalności, ma też stanowisko, że bez spornych klauzul przeliczeniowych

umowa nie może nadal obowiązywać, gdyż wyeliminowanie tych klauzul prowadzi do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl. i z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl.).

Sąd Najwyższy zwracał też już uwagę na ścisłe powiązanie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli spreadowej oraz wskazywał na przesłanki stwierdzenia abuzywności klauzul ryzyka walutowego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7, z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22, niepubl., z dnia 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22, niepubl., z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, niepubl.).

Sąd Najwyższy wielokrotnie wyjaśniał też, jakie przesłanki muszą być spełnione, aby można było przyjąć, że konsument został należycie poinformowany o ryzyku walutowym związanym z zaciągnięciem kredytu indeksowanego do waluty obcej czy denominowanego w tej walucie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP

464/22, z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 28 lutego 2023 r., II CSKP 763/22, niepubl. i z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23), co wskazywałoby na jednoznaczność postanowienia wprowadzającego to ryzyko i wykluczało jego kontrolę pod kątem abuzywności, zważywszy, iż chodzi o postanowienie określające świadczenie główne (por. art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). W tym kontekście zastrzegał m.in., że ogólne pouczenie konsumenta, iż wahania kursów waluty obcej, do której kredyt jest denominowany/indeksowany, wpłyną na wysokość salda kredytu oraz wysokość raty kapitałowo-odsetkowej wyrażonej w walucie krajowej, jest niewystarczające dla stwierdzenia, że bank udzielił kredytobiorcy konsumentowi wystarczającej informacji. Podkreślał też, że nawet przestrzeganie przez bank obowiązującego w dacie zawarcia umowy standardu wynikającego z rekomendacji S Komisji Nadzoru Bankowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie wydanej w 2006 r., nie wyklucza oceny, iż bank nie udzielił konsumentowi należytej informacji, a ocena ta może przesądzać nietransparentność klauzuli ryzyka walutowego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2022 r., I CSK 2071/22, niepubl. i tam przywoływane orzeczenia).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniano też wielokrotnie - zgodnie z wiążącymi wskazówkami wynikającymi z judykatury Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej - jakie przesłanki muszą być spełnione, aby niedozwolone postanowienie umowne odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego czy denominowanego) mogło zostać zastąpione innym sposobem określenia kursu waluty obcej. W szczególności w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, Nr 9, poz. 56) wskazano, że zastąpienie takie wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, a całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. też wyroki

Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75 i z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43 i teza, oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41); 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (por. np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 59-64 i teza). Sąd Najwyższy wypowiadał się już również co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.) albo art. 358 § 2 k.c. (por. w szczególności

wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22, niepubl. i z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22 oraz tam przywoływane orzecznictwo).

Sąd Najwyższy, nawiązując do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, rozstrzygał już również – także w kontekście postulatu ograniczenia zakresu abuzywności tzw. klauzul spreadowych - co do dopuszczalności oceny abuzywności fragmentów postanowień (postanowień rozumianych jako jednostki redakcyjne), wskazując, że przepisy dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, żeby uznany za nieuczciwy warunek został częściowo utrzymany w mocy przez usunięcie elementów przesądzających o jego nieuczciwym charakterze, w przypadku gdyby to usunięcie sprowadzało się do mającej wpływ na istotę tych warunków zmiany ich treści i że jedynie wtedy, gdyby nieuczciwy element warunku stanowił zobowiązanie umowne odrębne od pozostałych postanowień, które mogłoby być przedmiotem zindywidualizowanego badania jego nieuczciwego charakteru, sąd krajowy mógłby go usunąć (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH, pkt 70-71, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 63-64 i teza oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 89-90; por. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23, niepubl. oraz z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1753/22, niepubl.); reguła ta została odniesiona również do różnych postanowień tego samego warunku (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 91-93, 96).

Nie zachodziła w sprawie przyczyna przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w postaci nieważności postępowania apelacyjnego, ze względu na rozpoznanie sprawy przez Sąd Apelacyjny w składzie jednoosobowym, a którą to przyczynę Sąd Najwyższy zobligowany byłby uwzględnić z urzędu.

W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, OSNP 2023, nr 10, poz. 104, w której przyjęto, że

rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego ukształtowanym na podstawie art. 15 zzs1 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczegółowych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID - 19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2095 ze zm.) ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne do ochrony zdrowia publicznego i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.) ustalono również, że ma ona skutki na przyszłość i wyjaśnił przyczyny, z jakich postanowiono znieść wsteczne skutki dokonanej wykładni.

W niniejszej sprawie zaskarżony wyrok zapadł przed datą podjęcia powyższej uchwały. O niedopuszczalnym naruszeniu (zwłaszcza o naruszeniu oczywistym) art. 45 ust. 1 Konstytucji nie świadczy zaś sama ingerencja w zasadę ciągłości (niezmienności) składu orzekającego, ani odstępstwo od zasady kolegialności. W kontekście zasad konstytucyjnych ingerencja ustawodawcy w powyższe zasady w czasie zagrożenia epidemiologicznego nie jest z zasady niedopuszczalna i nie skutkuje s nieważnością postępowania (zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z 29 kwietnia 2022 r., III CZP 77/22, niepubl.). Wydanie w sprawie orzeczenia przez sąd drugiej instancji w składzie ukształtowanym na podstawie art. 15 zzs1 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. nie może więc w sprawie stanowić samoistnej podstawy do stwierdzenia nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.

[SOP]

